

CONTRUÏM EL TEMARI, UN PROJECTE COMPETENCIAL PER CAPGIRAR EL CURRÍCULUM

Azahara Casas Sánchez

Professora de Ciències Socials a l'Institut Marta Mata (Montornès del Vallés)

RESUM

A partir de la lectura directa, l'anàlisi dels criteris d'avaluació del Currículum i el plantejament de preguntes com "Què vull saber?" o "Què vull saber fer?", l'alumnat construeix el temari de la matèria de Ciències Socials del seu curs de manera col·laborativa i a partir dels seus propis interessos, entesos des de la pròpia diversitat de l'aula. L'activitat que es presenta en aquest article, realitzada amb alumnat de 2n de l'ESO, té per objectiu apropar el currículum als alumnes per tal de contextualitzar-lo i assolir un coneixement més real i profund. Com a resultat de posar-lo en mans dels alumnes, s'originen enfocis i preguntes que generen activitats competencials que inclouen la diversitat de l'alumnat.

Paraules clau: Currículum, aprenentatge, avaluació.

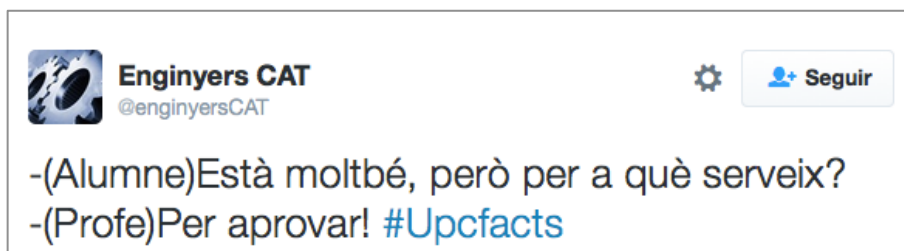
ABSTRACT

Through close reading and analysis of National Curriculum assessment criteria, students ask themselves questions like "What concepts I want to know?" or "What skills do I want to learn?" to design their own independent Social Science course of study. As part of personalized learning, the students work collaboratively and through their own interest.

The activity presented in this article, tested with Second course of Secondary Education (ESO) students, aims to connect the National Curriculum to students's lives, in order to contextualize it for enhancing students' effective learning. As a result of allowing students to analyze the Curriculum, new approaches appear that generate more real and competency centered activities that enclose the diversity in the classroom.

Key words: Skills, learning, evaluation.

INTRODUCCIÓ: REPTES

(Figura 1. Piulada a Twitter, usada amb permís de l'usuari.)

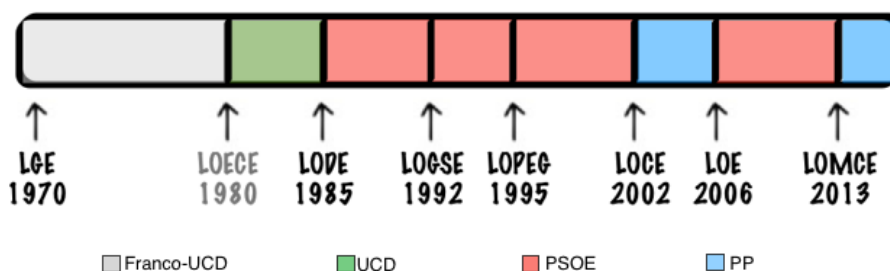
Això també passa a l'ESO.

Entre les múltiples realitats que caracteritzen la vida docent cal destacar, en primer lloc, la tensió contínua entre el llistat de coses que l'alumne ha de saber i saber fer segons Currículum[1] i els propis interessos i implicació personal de l'alumne. Aquesta tensió es veu agreujada perquè en moltes ocasions els professors entrem a l'aula i expliquem conceptes però no els connectem amb el món real (potser a causa dels nostres propis interessos i implicació personal) i per tant no són vistos per l'alumnat com a aprenentatges significatius i tampoc no generen cap tipus de curiositat o emoció.

Tots hem patit la mirada desapassionada i indiferent de l'alumne convençut que allò que estàs plantejant és inútil i innecessari fins que li demostris el contrari. De la mateixa manera que si no hi ha relació i rellevància entre un text i la vida del seu lector, hi haurà poca motivació per llegir-lo (Fiske, 1989), **si no hi ha relació i rellevància entre "les coses que ha de saber fer l'alumne" i la seva vida, hi haurà poca motivació per aprendre-les i menys ganes i plaer per fer-les.**

Cal afegir una segona tensió, apareguda l'any 2006 amb la introducció de les vuit competències bàsiques en els decrets que regulen l'educació[2]. En un extrem les pretensions normatives del currículum per competències, a l'altre extrem la realitat pura i dura de l'aula i enmig l'esquizofrènia docent en l'intent de fer programacions i graelles impossibles d'objectius, continguts, criteris d'avaluació, aportacions a les competències i atencions a la diversitat.

I és palès que, si fem una mirada cap enrere, les pretensions normatives no van arribar com un procés de renovació pedagògica contextualitzat sinó com una proposta prescriptiva de canvi, enmig d'un context de manca històrica de consens i continuïtat de les lleis educatives[3], aliena a les pràctiques sostenibles del professorat i deixant lluny els referents pedagògics del segle XX (Monarca y Rappoport, 2013)

(Figura 2: Reformes del sistema educatiu de l'Estat Espanyol des de 1970. Elaboració pròpia.)

L'activitat que es descriu a continuació s'emmarca en un procés de reflexió i cerca per **trobar maneres pràctiques i reals per apropar el discurs teòric de l'avaluació competencial a la pràctica diària de l'aula** tenint en compte que la pedagogia que hi ha darrere el currículum per competències no és una nova descoberta sinó una (re)lectura actualitzada dels referents pedagògics del segle XX (Freinet, Dewey, Ferrière, Decroly, Montessori, Tonucci, Gardner...) que van **promoure un aprenentatge funcional lligat a la vida i l'experiència, prioritzant el desenvolupament de les capacitats dels alumnes.** (Teixidó, 2010)

PROPOSTA

"El currículum és com una partitura. L'has de saber llegir i interpretar"
 Boris Mir[4]

Quan fa que no ens mirem el currículum? I si ens el mirem amb els alumnes?

En moltes ocasions, a vegades per les exigències de la vida quotidiana del docent (volum de treball, interrupcions, pressió de temps, inestabilitat laboral...) per desconexió o altres motius, hem obviat el currículum i hem delegat al llibre de text la responsabilitat de guiar l'aprenentatge.

En el marc del currículum per competències no hauríem de dependre d'una única referència com és el llibre de text sinó dels objectius d'aprenentatge, d'allò que volem aconseguir amb els alumnes. En aquest sentit, l'activitat que s'exposa a continuació té per objectiu que l'alumnat s'impliqui i prengui decisions sobre el seu aprenentatge personal.

L'activitat s'ha realitzat amb l'alumnat de 2n de l'ESO de l'Institut Marta Mata durant el curs 2014-2015. Es tracta d'un Centre públic, nascut el 2006 amb 3 línies d'ESO, una Unitat i mitja de Suport a l'Educació Especial i, en el moment que s'escriu aquest article (curs 2015-16) tot just s'ha començat la formació post obligatòria amb dos cicles formatius de grau mitjà de Cuina i Gastronomia i de Serveis de Restauració.

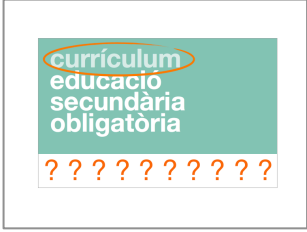
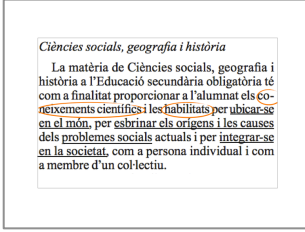
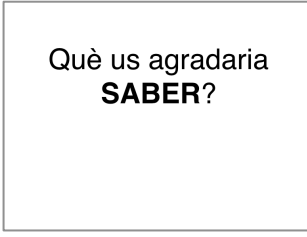
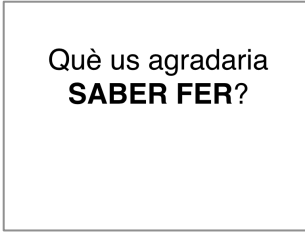
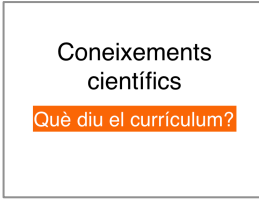
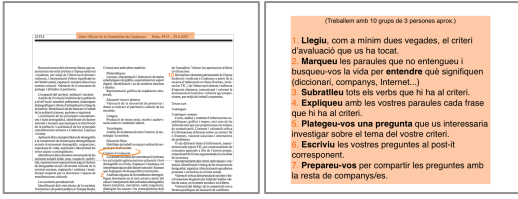
SEQÜENCIACIÓ I OBSERVACIONS D'AULA

Es proposa **llegir el currículum a classe amb els alumnes, analitzar-lo en petits grups de treball col·laboratiu i crear una sèrie de preguntes-objectius que bastiran el temari de curs a partir dels seus propis interessos.** S'hi dediquen dues sessions i la classe s'organitza en deu grups de treball de tres o quatre alumnes. La primera sessió la iniciem explicant que enguany no tenim temari de Socials, que l'haurem de crear junts i ho farem a partir de dues coses: en primer lloc, un document important anomenat Currículum i en segon lloc, a partir dels seus propis interessos, d'allò que vulguin investigar.

La primera sessió està centrada en la lectura i anàlisi dels criteris curriculars. L'objectiu és que cada grup de treball entengui bé de què va el seu criteri.

A mode de guia s'exposa la presentació que es va fer servir en la primera sessió[5] juntament amb les observacions d'aula en l'aplicació:

Diapositiva 1 <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> Què recordeu del que va aprendre l'any passat? </div>	Diapositiva 2 <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> Què recordeu del que va aprendre aquest estiu? </div>
Comentaris a l'aula: Silencis, mirades...	Comentaris a l'aula <ul style="list-style-type: none"> - Fer un "ollie" amb l'skate - Jugar a tennis
Diapositiva 3 <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> Per què estudiem uns temes i no altres? Qui ho decideix? </div>	Diapositiva 4 <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> Què us ve al cap quan sentiu la paraula "Currículum"? </div>
Comentaris a l'aula: Tornen els silencis...	Comentaris a l'aula: <ul style="list-style-type: none"> - Buscar feina - Entrevistes - Estudis

<p>Diapositiva 5</p> 	<p>Diapositiva 6</p>
<p>Comentaris a l'aula: Expliquem que "currículum" també fa referència al conjunt d'objectius, temes, criteris d'avaluació, recursos...que formen part d'un programa educatiu.</p>	<p>Comentaris a l'aula: I presentem els grans objectius del currículum de Ciències Socials de la ESO:</p> <p><i>"La matèria de CS a l'ESO té com a finalitat proporcionar a l'alumnat els coneixements científics i les habilitats per ubicar-se en el món, esbrinar els orígens i les causes dels problemes socials actuals i per integrar-se en la societat, com a persona individual i com a membre d'un col·lectiu"</i></p>
<p>Diapositiva 7</p> 	<p>Diapositiva 8</p>
<p>Comentaris a l'aula: De quins coneixements científics parla el currículum? Quins us interessa més saber?</p>	<p>Comentaris a l'aula: Quines habilitats? Què us agradaria aprendre a fer?</p>
<p>Diapositiva 9</p> 	<p>Diapositiva 10</p>
<p>Comentaris a l'aula: Comencem pels coneixements científics, els continguts</p>	<p>Comentaris a l'aula: Fotocopiem els 10 criteris d'avaluació del currículum de CS de 2n i els distribuïm entre els grups. Cada grup ha d'analitzar un criteri seguint les pautes:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Llegiu, com a mínim, dues vegades el criteri que us ha tocat. 2. Marqueu les paraules que no entengueu i busqueu-vos la vida per entendre el seu significat 3. Subratlleu tots els verbs que hi ha al criteri. 4. Expliqueu amb les vostres paraules cada frase

(Figura 3: En acabar la primera sessió els alumnes, malgrat les dificultats d'entendre les frases llargues i tècniques del currículum, han estat capaços de llegir i fer un anàlisi del seu criteri)

La segona sessió està centrada en fer-se preguntes sobre el criteri assignat (cada grup ha de formular com a mínim 3 preguntes). D'aquesta manera els alumnes perceben millor quin és l'objectiu d'investigació d'aquell criteri i s'enfronten amb la dificultat de triar entre totes les seves preguntes, les que ells i elles consideren més interessants d'investigar, complertes, adequades...Un cop s'han posat en comú els comentaris i les 3 preguntes mínimes de cada grup, es recullen i s'exposen a la resta de grups. Amb el recull de totes les preguntes es va construint una proposta de temari basada en les seves inquietuds, un recorregut curricular vinculat als interessos i diversitat de l'alumnat. Els grups de treball fan propostes d'allò que volen investigar i comparteixen les seves preguntes amb la resta de la classe. La posada en comú es pot fer amb ajuda del projector i de notes adhesives.

A continuació s'exposen les preguntes plantejades pel grup de treball que analitzava el criteri d'avaluació 7 del currículum que diu: "Reconèixer el paper de les religions en la configuració de les mentalitats de les societats de l'època medieval i moderna, posant algun exemple":

- "Quantes religions hi ha al món?"
- "Com seria el món sense religions?"
- "Ens podem inventar una religió?"
- "Quines pors tenia la gent de l'Edat Mitjana?"
- "Què ens ha quedat d'aquella època en l'actualitat?"
- "I nosaltres, tenim les mateixes pors?"

(Figura 4: Alumnat del grup 7 compartint les seves preguntes amb la resta de la classe.)

Un cop s'han fusionat les preguntes repetides i prioritzat unes sobre altres, es recull la **proposta inicial de temari**:

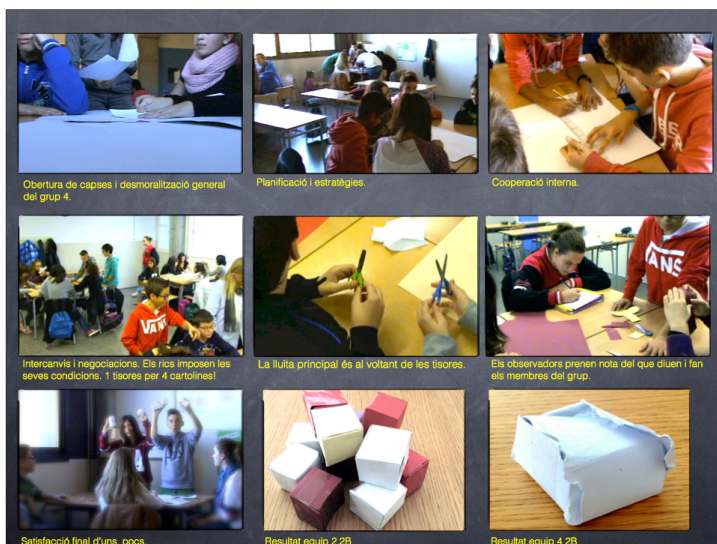
1. *Com treballen i es guanyen la vida els geògrafs i els historiadors?*
2. *En l'actualitat, hi ha prou aliments per a tothom? Què passarà en el futur si continua creixent la població?*
3. *Quins són els llocs més poblats de la terra? Per què hi ha zones mig buides?*
4. *Per què la gent marxa d'alguns països? Des de quan passa això? La immigració és un problema?*
5. *Quins problemes hi ha a les grans ciutats? I a la meva ciutat? Tenen solució? Podem fer alguna cosa?*
6. *Què és el "feudalisme"? Existeix avui en dia?*
7. *Quines pors tenia la gent de l'Edat Mitjana? Com ho podem saber? Què ens ha quedat d'aquella època en l'actualitat? I nosaltres, tenim les mateixes pors?*
8. *Com ha canviat la idea que tenim de la Terra al llarg de la història? Ens afecta?*
9. *Quines guerres han marcat la història de Catalunya i Espanya? Quines guerres han marcat la meva família?*
10. *A quin home o dona de la història m'agradaria entrevistar?*

A partir de les deu preguntes que representen el temari, es van planificar activitats introductòries dinàmiques per a cada pregunta-objectiu. Es va dedicar un temps aproximat de dues setmanes (sis sessions) per a cada pregunta-objectiu, tot i que alguns temes es van prolongar més. No vam poder acabar tot el temari, vam arribar fins la pregunta-objectiu 8.

A continuació es descriuen breument dues activitats realitzades per introduir les preguntes-objectiu del punt 2: "En l'actualitat, hi ha prou aliments per a tothom? Què passarà en el futur si continua creixent la població?":

• **Activitat 1: JOC DE ROL**

La Dinàmica dels cubs és una proposta d'Amnistia Internacional per comprendre millor el repartiment dels recursos al món. Permet SENTIR una mica les desigualtats i la injustícia internacional en els preus de mercat.

(Figura 5: Recull d'imatges de l'activitat Joc de Rol.)

• **Activitat 2: INVESTIGACIÓ I POSADA EN COMÚ**

En grups de treball, simulant comitès especialitzats de la ONU cada equip investiga un repte demogràfic relacionat amb les preguntes plantejades:

- En l'actualitat, hi ha prou aliments per a tothom?
- Què passarà en el futur si continua creixent la població?"
- Tots els nens del món van a l'escola?

En acabar, cada comissió presenta les seves conclusions i propostes de millora.

(Figures 6 i 7. Recull d'imatges de l'activitat d'investigació i posada en comú)

DISCUSSIÓ

L'aparició dels interessos i concepcions prèvies dels alumnes

Tant en la **sessió 1 (lectura)** com en la **sessió 2 (plantejament de preguntes)** és convenient que el professor vagi supervisant i guiant el treball de cada grup. En la sessió 2 es generen converses interessants sobre allò que volen investigar els alumnes i les relacions que estableixen amb la seva quotidianitat. **En aquest moment l'activitat permet fer un apropament a la diversitat de l'aula: alumnes diversos amb interessos diversos formulen preguntes diverses:**

- *Però què és una mentalitat?*
- *Jo he anat dos cops a l'església, el meu bateig i el casament del meu tiet.*
- *A mi me da miedo entrar en las iglesias.*
- *Per què importa la religió? Jo passo del tema!*
- *Me parece que la iglesia del pueblo es medieval y la quemaron en la guerra.*
- ...

(Figura 5. Alguns dels comentaris dels alumnes que analitzen el criteri d'avaluació 7 que diu "Reconèixer el paper de les religions en la configuració de les mentalitats de les societats de l'època medieval i moderna, posant algun exemple")

La personalització dels aprenentatges

En primer lloc, endinsar-nos en la pregunta "Què vull saber/saber fer jo?", dedicar temps a pensar, posar en comú aquestes reflexions i buscar maneres per resoldre-les ens ha portat a començar a tirar del fil de la personalització de l'aprenentatge. Més enllà del món dels ACI's i PI's hi ha un procés individual per a cada alumne d'aproximament al currículum que hauríem de revisar.

La contextualització com a promotora d'aprenentatges competencials

El fet de cobrir part del currículum a partir de les preguntes dels alumnes ens ha portat a enfocaments globalitzadors i replantejaments didàctics al si de l'equip docent que requereixen reflexions més profundes a nivell d'organització de Centre (Es pot treballar competencialment amb una estructura d'una hora-una matèria?, podem treballar projectes des de la segmentació de les matèries?...)

Vincular el currículum amb la realitat dels alumnes provoca l'aparició de contextos rellevants, i el treball amb contextos i projectes sembla provocar interdisciplinarietat i transferència, eixos d'un aprenentatge competencial.

L'apropiació del procés d'aprenentatge

L'activitat afavoreix la capacitat d'autoregular-se donat que comporta identificar i construir els objectius d'aprenentatge (Què voleu aprendre?) i planificar les accions (conjunt d'activitats) que es portaran a terme per assolir aquests objectius. Només si un s'autoregula pot aprendre donat que sap per què es fa el que es fa i el sentit de l'activitat (per a què serveix). (Sanmartí, 2010)

CONCLUSIONS

Treballar el currículum amb i a partir de les preguntes que fan els alumnes porta de manera natural a introduir algunes petites activitats més reals i contextualitzades, a incorporar alguns canvis en la dinàmica de treball per intentar que cada alumne, des dels considerats "experts" fins els que tenen greus dificultats d'aprenentatge, hi puguin participar, aprendre més i trobar el seu espai d'èxit.

"L'Aprenentatge personal implica treballar per crear projectes de descobriment intel·lectual que reflecteixin les necessitats i interessos dels alumnes"
AlfieKohn, 2015

No té sentit esperar que els alumnes treballin amb interès si l'objectiu és aprovar una matèria. Es fa necessari (re)pensar els objectius d'aprenentatge i apropar-los als interessos particulars i diversos dels alumnes. En aquest sentit, el currículum pot ser una eina interessant.

Els recursos necessaris per dur a terme aquesta activitat són descarregables a: <https://didactium.wordpress.com/>

Aquesta activitat es suma a altres iniciatives desenvolupades a l'Institut Marta Mata per a l'apropiació dels aprenentatges per part dels alumnes, com el **Full d'objectius** (Document "Pautes per compartir objectius i criteris d'avaluació amb l'alumnat[6]" del Departament d'Ensenyament) i el treball amb **bastides didàctiques** (Banc de rúbriques i bases d'orientació[7] publicades pel Departament).

Referències Bibliogràfiques:

- Departament d'Ensenyament. Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu. (2003)*Relació de Competències Bàsiques*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
<http://www.xtec.cat/~jlagares/mateseso/competenciesbasiques.pdf> (Consulta: 15/04/2016)
- Fiske, J. (1995). "Understanding Popular Culture". *Readingthe Popular*, Londres i Nova York. (1ª impressió 1989).
<http://seminariocultura.sociales.uba.ar/files/2012/01/Fiske.pdf> (Consulta: 15/04/2016)
- Kohn,A. (2015). "Four Reasons to Worry About 'Personalized Learning'": <http://www.alfiekohn.org/> (Consulta 17/04/2016)

Monarca, H., Rappoport, S.(2013). "Investigación sobre los procesos de cambio educativo: el caso de las competencias básicas en España". *Revista de Educación*. Núm. extraordinari, 54-78

<http://www.mecd.gob.es/dctm/revista-de-educacion/articulosre2013/re201303.pdf?documentId=0901e72b8176d627>
(Consulta: 15/04/2016)

Sanmartí, N. (2010). "Avaluar per aprendre" Barcelona. Generalitat de Catalunya.

Teixidó, M. (2009-2010). "Sistema pedagògic i competències bàsiques". *Revista Catalana de Pedagogia*. Vol.7, 213-248

Notes:

[1] DECRET 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria:

[2] Des de 1995, any en què la Comissió Europea va tractar per primera vegada les competències bàsiques en el seu *Llibre blanc sobre l'educació i la formació*, l'assoliment de les competències va passar a ser un tema de debat en la política europea. A Catalunya, la preocupació per concretar-les va motivar que el Departament promogués l'any 1997 la realització d'una recerca per identificar-les. La recerca va estar dirigida per Jaume Sarramona en col·laboració amb la FREREF (*Fondation des Régions Européennes pour la Recherche en Éducation et en Formation*). El resultat es va publicar l'any 2000 amb el títol *Identificació de les competències en l'ensenyament obligatori*.

[3] El sistema educatiu afronta la setena gran reforma de la democràcia. La Figura 2 mostra un gràfic elaborat a partir de l'article "Les set reformes educatives de la democràcia" "Notícies 324". <http://www.ccma.cat/324/Totes-les-reformes-educatives-de-la-democracia/noticia/1898032/>

[4] Cita comentada en el programa de ràdio "El Suplement" en el programa titulat "Exàmens i assignatures, sí o no?" emès el dissabte 4 d'abril a les 10.00on hi participaven Xavier Aragay, director general de la Fundació Jesuïtes; Boris Mir, professor de Secundària de Les Vinyes, i Xavier Massó, catedràtic de Filosofia i secretari general de l'Associació Sindical de Professionals d'Ensenyament Públic. <http://www.ccma.cat/catrado/directe/catalunya-radio/>

[5] Els recursos d'aquesta activitat estan disponibles a:

<https://didactium.wordpress.com/2014/10/04/segon-dia-de-classe-construim-el-temari/>

[6] <http://xtec.gencat.cat/web/.content/documents/Pautes-per-compartir-objectius-i-criteris-d-avaluaci.pdf>

[7] <http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/bannderubriques>

Correspondència amb l'autora: Azahara Casas Sánchez . E-mail: acasas47@xtec.cat